

ДО ІСТОРІЇ ФОРМУВАННЯ РЕТРОСПЕКТИВНИХ ФОНДІВ ЛЬВІВСЬКОЇ ФІЛІЇ БІБЛІОТЕКИ АН УРСР (1940–1941): НОВЕ ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ДЖЕРЕЛО

Роман Дзюбан

*молодший науковий співробітник науково-дослідного відділу
історичних колекцій ЛННБ України ім. В. Стефаника, канд. іст. наук*

Висвітлено процес формування книжкових, рукописних і мистецьких фондів Львівської філії Бібліотеки АН УРСР у 1940–1941 рр.; наголошено на важливості вивчення першого, хоч і короткого, періоду в історії ЛННБ України ім. В. Стефаника.

Ключові слова: депозит, колекція, бібліотека, книгозбірня, архів, Львівська філія Бібліотеки АН УРСР.

Process of founding of books, manuscripts and art holdings of Lviv Academy of scientific Ukrainian SSR library department in 1940–1941 is reflected. It is marked on importance of study this first, though short, of the period in history of V. Stefanyk Lviv National Academic Library.

Keywords: deposit, collection, library, archives, Lviv Academy of scientific Ukrainian SSR library department.

Освещен процесс формирования книжных, рукописных фондов, а также фонда произведений искусства Львовского филиала Библиотеки АН УССР в 1940–1941 гг.; акцентировано на важности изучения первого, хотя и краткого, периода в истории ЛННБ Украины им. В. Стефаника.

Ключевые слова: депозит, коллекция, библиотека, книжное собрание, архив, Львовский филиал Библиотеки АН УССР.

У процесі підготовки першого тому збірника документів і матеріалів про переміщення і втрати фондів ЛННБ України ім. В. Стефаника [15] у бібліотечному архіві було виявлено і незабаром передано до рукописного відділу бібліотеки справу, яка містить, в основному, документи й матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР (ЛфБАН УРСР) бібліотечних, архівних та мистецьких колекцій у 1939–1940 рр. [5]. Первинне опрацювання цієї справи у 2010 р. здійснив працівник науково-дослідного відділу історичних колекцій бібліотеки Володимир Муравський, склавши

індекс збірок, відомості про які відображені у справі. За цим індексом документи й матеріали, в основному, згруповані в такому порядку: колекції приватних осіб, державні бібліотеки, видавництва та редакції, музеї й галереї, освітні заклади, товариства і спілки, церковні інституції.

Нас в основному цікавитимуть документи про ті історичні колекції, з яких формувалося зібрання новоствореної у січні 1940 р. ЛфБАН УРСР.

Після пам'ятних вересневих подій 1939 р. — початку німецько-польської війни та вторгнення Червоної армії 17 вересня на галицькі землі, в умовах московської окупації й тотального терору політичної поліції НКВД — не тільки заможні верстви населення були приречені на знищення чи вивезення до Сибіру. Політичні, релігійні, культурні та освітні діячі будь-якої національності на новоприєднаних до СРСР землях, навіть лояльні до нового політичного режиму особи, очікували арешту чи депортації. Багато політичних, релігійних, культурних і громадських інституцій були позбавлені підстав правного існування. І так тривало до початку війни між III Райхом та СРСР. Під загрозою знищення та розкрадання опинились пам'ятки культури, книжкові, рукописні та музейні колекції. Радянські військові, не орієнтуючись у їхній вартості (а дехто орієнтувався дуже добре), — палили цінні книжки у грубках, розкрадали та псували картини, старі меблі тощо. Страх перед конфіскацією свого майна змушував людей передавати свої колекції на тимчасове зберігання як депозит до Оссолінеуму, бібліотек Наукового товариства імені Шевченка, Народного Дому, «Студіону» та інших культурних установ.

З метою обліку й порятунку культурного надбання 17 листопада 1939 р. було організовано Комісію по охороні пам'ятників культури при Тимчасовому управлінні у Львівській області, якій підлягали львівські бібліотеки, музеї та архіви. Очолив комісію письменник Петро Панч, який для цього прибув з Києва. Серед членів комісії — львівські науковці Іван Крип'якевич та Михайло Возняк, представники радянської адміністрації Анатолій Задорожний і Юхим Дудко; незабаром увійшли науковці Ярослав Пастернак, Іларіон Свенціцький, Володимир Дорошенко, Володимир

Паньків (інспектор музеїв), Іван Карпинець (інспектор архівів), Михайло Драган (інспектор пам'яток культури) [20, с. 30] та В. Ткаченко (комісар з бібліотек) [28, с. 35]. Вирішено взяти на облік усі музеї, архіви, бібліотеки, пам'ятки старовини, які належали державним установам, місту або приватним особам, що емігрували на Захід. Не зі своєї вини, як писав директор бібліотеки НТШ Володимир Дорошенко, «комісія ця працювала вяло, збиралася дуже рідко, не розпоряджала потрібними грошовими і транспортними засобами» [6].

У грудні 1939 р., ще перед утворенням ЛфБАН УРСР, директор Оссолінеуму Єжи Борейша (Беніамін Гольдберг)*, вочевидь, не без наказу київського керівництва, розпорядився, щоб здепоновані в бібліотеці приватні депозити відкрити, скласти їхні переліки і включити до основного фонду. В основному, це відбувалось у січні–лютому 1940 р. Тоді до бібліотеки було прийнято 15 великих депозитів книг і приватних архівів, а до Музею Оссолінеуму майже 20 колекцій [28, с. 51-56].

14 грудня 1939 р. Є. Борейша звернувся листовно до Львівського дитячого прийомника-розподільника НКВД на вул. Кляшторній, 2 (тепер — частина вул. Замкової) з проханням «передати у руки віддавця цього письма скриню зі старими книгами». Хоча прохання «засновував» на тому, «що Бібліотека Оссолінеум має мандат збирання книжок та рукописів», книжок, як повідомляє резолюція на машинописній копії листа, бібліотека так і не одержала [5, арк. 209].

В кінці грудня — на початку січня** 1940 р. ректорат Духовної семінарії латинського обряду у Львові передав у депозит Оссолінеуму семінарську бібліотеку і музейні збірки. Лист від імені ректорату підписав ректор семінарії ксьондз доктор Франкль. На листі — резолюція голови Комісії по охороні пам'ятників культури Петра Панча від 30 січня 1940 р. : «Архів перебрати, або опечатати Архівному Управлінню НКВС. 2) Музей перенести до надійного приміщення і до розподілу замкнути й опечатати» [5, арк. 206]. 4 січня 1940 р. директор Оссолінеуму Є. Борейша, покликаючись на лист ректора Франкля і після вислухання думки наукової комісії

* Призначений директором Бібліотеки Оссолінеуму 27 листопада 1939 р.

** Датуємо лист за змістом.

в складі Т. Маньковського, С. Оссовського, К. Тишковського і В. Віслоцького, постановив семінарську бібліотеку «націоналізувати при Оссолінеумі» і перевезення розпочати 5 січня. До відбору бібліотеки та музейних предметів уповноважив товаришів Віслоцького і Вуйцяка [5, арк. 208]. 23 січня 1940 р. Є. Борейша звернувся з офіційним листом до «Завідуючого мед. інститутом» у Львові на вул. Чарнецького, 30 (тепер — вул. Винниченка, колишній будинок Латинської духовної семінарії) з проханням «видати для «Оссолінеум», філії Академії Наук у Львові», збірки Дієцезіального музею, які зберігалися у колишній Духовній семінарії [5, арк. 207]. В середині лютого 1940 р. половина бібліотеки (16 000 томів) Латинської духовної семінарії була вже у бібліотеці [15, с. 53]. У протоколі першого засідання Вченої ради ЛфБАН УРСР від 26 липня 1940 р. згадано, що серед придбаних для бібліотеки книгозбірень «з них найповажніші як числом, так і вартістю книжок: бібліотека лат[инської] духовної семінарії (около 30 000 томів) [...]» [15, с. 77]. У звіті про роботу відділу рукописів — «Бюра при вул. Оссолінських, 2» за місяць травень 1941 р. вказано, що Казимир Гебултовський «проводив далі працю над провізоричним порядкуванням і означанням рукописів» і відокремив «Папері Метрополітальної Курії латинського віросповідання та Духовної Семінарії» [5, арк. 120].

4 січня 1940 р. Є. Борейша звернувся до професора др. Маріана Тировича з проханням видати для Бібліотеки Оссолінеуму рукописи Львівського згромадження отців Воскресенців (Zgromadzenie Lwowskie OO Zmartwychwstańców) [5, арк. 197]. У справі є також протокол здачі-прийому цього невеликого архіву, датований 6 січня 1940 р., від М. Тировича (архів був у нього з метою загального впорядкування) з його помешкання на вул. Св. Павла, 8 (тепер — вул. Шімзерів) до НЗіО, з коротким переліком вмісту архіву. Матеріали архіву, як відзначено у протоколі, не були заінвентаризовані, ані впорядковані, лише М. Тирович поділив їх на 7 фондів [5, арк. 198]. Як припускає польський дослідник Мацей Матвіюв, архів отців Воскресенців у 1946 р. здепоновано у Державних збірках мистецтва на Вавелі й у лютому 1949 р. його отримав вроцлавський Оссолінеум разом з архівом єпископа Більчевського [29, с. 240].

У справі зберігається протокол відкриття 5 січня 1940 р. одинадцяти скринь, які здепонував в Оссолінеумі Павло Сапега [5, арк. 147-148]. Можливо, це ті ж скрині, які залишив там Павло Флоріан Сапега зі «своїми паперами»* у вересні 1939 р. і про які

* Як подає Едвард Хвалевік, родовий красічинський архів Сапег (Сапіг) був організований турботами князя Адама Сапегі, який зумів врятувати коденський архів Сапег з Теофільполя на Волині (тепер — центр Теофіпольського р-ну Хмельницької обл.) і частину архіву з Ружан у Литві і перенести їх до Красічина. Цей красічинський архів, який було впорядковано і який нараховував 50 000 архіваліїв, князь Владислав Сапега передав Оссолінеуму у 1910 р. для загального користування [25, s. 417]. За іншими даними, архів князів Сапег з Красічина (коденської та черейської гілок) був лише здепонований в Оссолінеумі [36, s. 488; Докладніше про архів та бібліотеку Сапіг див.: 27, s. 49-58; 35]. Напередодні Другої світової війни архів Сапег зберігався в Оссолінеумі в окремій кімнаті [15, с. 57-58]. За переліком родинних архівів відділу рукописів Національного закладу ім. Оссолінських у Львові, який склав Євген Барвінський десь усередині 1942 р., архів графів Сапег складався з 885 фасцикулів і томів, а також домініканського архіву з Красічина в кількості 50 фасцикулів [15, с. 208, 213]. На початку червня 1944 р. цей архів, щоб запобігти знищенню радянськими бомбардуваннями, перенесено до підземель Домініканського костелу [28, s. 174]. На той час архів, за свідченнями Мацея Матвіюва, нараховував майже 895 рукописних одиниць і не був заінвентаризований. У 1946–1947 рр. уникнув вивезення до Польщі і тепер зберігається у Львові [29, s. 237]. В Інституті досліджень бібліотечних мистецьких ресурсів ЛННБ України ім. В. Стефаніка, зокрема, зберігається 350 од. нотної колекції цієї спольщеної української магнатської родини з Красічина [18, с. 77-78]. За свідченням Ірини Антонюк, у бібліотеці Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка нещодавно виявлено частину львівської збірки Сапег з Красічина, яка містить, в основному, світську салонну музику. Крім неї, «у колекції є й великі хорові твори, що свідчать про існування хору в маєтку Красічина». Там також виявлено прижиттєві видання «Псалмів Давидових» Б. Марчелло (1728) і Ф. Мірецького (1832), а також твори, присвячені членам цієї родини [1, с. 146-147]. У відділі рукописів ЛННБ України ім. В. Стефаніка також є матеріали красічинського архіву. Як нам повідомила п. Йоанна Гжеськовьяк-Степович з вроцлавського Оссолінеуму, у їхній збірці також є деякі красічинські документи [очевидно, перевезені зі Львова. — Р. Дз.]: 3888/II. «Księga expens dóbr Krasiczyn z lat 1765–1766».

згадує М. Матвіюв [28, с. 51]. Правда, у протоколі відкриття цих скринь нема згадки про папери, оскільки там зберігалися родинні олійні портрети, а також декілька інших творів живопису й графіки (в різних техніках) і художнього ремесла*.

Pol. XVIII w. K. 53. Mf BN; 12327/II. «Inwentarze dobr klucza krasiczynskiego dziedzicznych y s[taros]twa medyckiego na intratę Annorum 1735, 1736, 1737 et 1738 spisane». Pol. 1735-1738. S. 312. Mf BN; 13330/II. «Archiwum XX. Sapiehów w Krasiczynie». Inwentarz. Pol. Przed 1939 r. K. I, 165. Mf BN, частина матеріалів зберігається в Державному архіві у Перемишлі, а також, можливо, в Державному архіві у Кракові.

* Зокрема — *I скриня*: Портрет графа Бровне, – олія, полотно (Кс. wrf. [книга вступу, далі подаємо тільки №] 10865); Портрет старшої дами, що сидить, у червоному шалі з чепцем на голові (10866); *II скриня*: Портрет старшого пана в краватці, пастель, овал (10867); *III скриня*: Портрет дами в червоно-чорному строї з дитям на колінах, олія, полотно (10868); *IV скриня*: Портрет Леона Сапєги, олія, полотно (10869); *V скриня*: Портрет підканцлера Казимира Леона Сапєги, олія, полотно (10870); *VI скриня*: Чедєковський, Портрет митрополита Адама Сапєги, олія, полотно (10871); *VII скриня*: Портрет Георгєти, княжни Бранденбурзької, олія, полотно (10872); Портрет озброєного молодика, олія, полотно (10873); *VIII скриня*: Портрет Леона Сапєги, префекта артилерії, олія, полотно (10874); Войцєх Коссак, Портрет Терєси Сапєжини, олія, полотно (10875); *IX скриня*: Лїпковський, Портрет Адама Сапєги, олія, полотно (10876); Жїноча голова в завої, олія, полотно (10877); Портрет мужчини в кунтуші з орєном св. Станїслава, олія (10878); Портрет молодї жїнки в червонїй бїдермаєрївськїй сукнї, олія (10879); Портрет молодї панни в бїлїй сукнї, олія (10880); Портрет польонуса (тип старого поляка) в шубї з орєном (?), олія (10881); Махлїх, Краєвїд замку, олівець (10882); Котєрс (Kotiers) (?), Замок, акварель (10883); Махлїх, Краєвїд Обєргльогау, олівець (10884); Махлїх, Краєвїд Обєргльогау, олівець (10885); Краєвїд замку, акварель (10886); Обєргльогау, олівець (10887); Махлїх, Обєргльогау (10888); Портрет митрополита Сапєги, олія, картон (10889); Кароль Коссак, Типи з Татарова, акварель (10890); Вєльсберг, Портрет дами в щєцї, олія (10891); Вєльсберг, Портрет Кароля Борха, олія (10892); Вєльсберг, Прїсяга кс. Радосїна в костьолї в Обєргльогау, дереворит кольоровий (10893); Монтулло, Краєвїд Амальфї, гуаш (10894); Махлїх, Замковий дитинєць, олівець (10895); Махлїх, Замковий дитинєць, олівець (10896); Портрет дами в зачісї з перлами — алєгорїя грудня, пастель, овальний (10897); Алєгорїя квітня, пастель, овал (10898); Алєгорїя жовтня, пастель,

Цього ж дня відкрито скриню з дуже цінним депозитом Тарновських з Дикова (Dzików)*. За протоколом розпакування, у скрині був 181 предмет: 1. Документ (грамота) Карла V від 24 грудня 1547 р., призначений Янові Тарновському з печаткою; 2. Фрагменти автографа «Пана Тадеуша» А. Міцкевича (1 книжка і 88 карток); 3. Акварельний ескіз Яна Матейка (?) від 1854 р. — зображення Сигізмунда I з гетьманом Тарновським (в декоративних мозаїчних рамах); 4. Автопортрет Рембрандта круглий у дерев'яній квадратній рамі**; Лука Доланд, картина — портрет Анни Болейн; 177 (?) мініатюр; печатка Єжи Мельштинського у свинці з табличкою на ланцюжку, яка пояснювала її походження; золотий годинник. Фрагменти «Пана Тадеуша» і грамоту Карла V передано до фондів Оссолінеуму (автограф «Пана Тадеуша» заховано в сейфі директора, а грамоту включено до збірки грамот під інвентарним № 2166). Четверту позицію, тобто автопортрет Рембрандта Германса ван Рейна, на прохання директора Є. Борейші, 8 січня 1940 р. віддано останньому і заховано у сейфі. Решту позицій передано до Музею установи [5, арк. 156-156 зв.].

За переліком, серед мініатюр були: портрети роботи В. Лессера (Lesseur W.), Рейнанда (Reinand), Тарновської Валерії зі Стройновських, Юзефа Пічмана (автопортрет), автор з монограмою «W. L.»***, Ю. Грассі. У списку мініатюр згадано рисунок Я. Матейка «Сигізмунд I і Ян Тарновський», який ототожнюємо з названим

овал (10899); Алегорія січня, пастель, овал (10900); Алегорія лютого, пастель, овал (10901); Алегорія травня або червня, пастель, овал (10902); *X скриня*: Дві вази з китайської порцеляни, оправлені в бронзу (10903, 10904); *XI скриня*: Годинник ампірний бронзовий у вигляді постаті Геркулеса з дрюком (10905) [5, арк. 147-148].

* Цей фрагмент збірок Тарновських з Дикова привіз до Львова Артур Тарновський на початку вересня 1939 р., а здепонували його в Оссолінеумі в кінці вересня 1939 р. [28, s. 51-52].

** Про цю подію журналістка Тетяна Тесс згадувала: «Вместе с рукописью «Пана Тадеуша» в ящике была обнаружена еще одна драгоценность. Там лежала картина Рембрандта «человек в черной одежде». Описание картины с указанием, кому она принадлежит, можно было найти в целом ряде монографий и работ по искусству. Теперь мы держали ее в руках. Из бархатной глубокой черноты выступало желтое лицо человека так сильно и полно, как дано только руке Рембрандта» [21].

*** Тобто, роботи того ж таки Вінсента Лессера (Lesseur W).

вище ескізом; булава гетьмана Тарновського (?!), а також автопортрет Рембрандта (за книгою надходжень до Музею Оссолінеум (кол. Музей ім. Любомирських) інвентарний № 11085) (номери за книгою надходжень від 10906 до 11085) [5, арк. 157-160]. У кінці квітня 1944 р., на прохання дружини Артура Тарновського з Дикова Ружі Тарновської, М. Гембарович повернув їй 176 мініатюр і рисунків Я. Матейка «Сигізмунд I і Ян Тарновський» [28, с. 174]. Але, напевно, не було повернуто булав гетьмана Тарновського.

Серед повернутих, очевидно, була мініатюра (за книгою надходжень № 10959), яку 1794 р. виконав монограміст «W. L.», — «Рембрандт у молодому віці» т. зв. «Rembrandt à la bouche ouverte» (Рембрандт з відкритим ротом) за відомим автопортретом Рембрандта з колекції Елеонори Любомирської*. Тепер ця мініатюра, разом з іншими, згаданими у переліку, зберігається у Польському музеї (Muzeum Polskie) у Рапперсвілі (Швейцарія) [24, с. 127, 129, 131, 133, 136].

Очевидно, що олійний автопортрет Рембрандта, вже під час керування бібліотекою директора Я. Зайкіна, у 1940 р. передано до Львівської державної картинної галереї [28, с. 163]. Там картина перебувала перші роки німецької окупації. За розпискою, яку 7 квітня 1943 р. Антон Гасселіх, керівник Відділу науки й навчання (Abteilung Wissenschaft und Unterricht) при губернаторі дистрикту Галичина у Львові пред'явив тодішньому директору Львівської картинної галереї: «...комісаричний керівник Держ[авної] картинної галереї пан Іванець Іван... пред'явив квитанцію, на підставі якої Автопортрет Рембрандта з державної Картинної галереї у Львові було передано для експертизи в Бюро охорони старого мистецтва пану директорові Ернсту і референтові у Головному відділі науки і навчання Др. Цюльхові 18.2.1943 р. Відбір картини усно на місці мені ствердив директор Ернст» [14, с. 64].

* У збірці князя Андрія Любомирського, за свідченнями Е. Хвалевіка, був автопортрет Рембрандта т. зв. «Рембрандт з відкритим ротом», з підписом «R. H. 1628» [25, с. 425], власність його дружини Елеонори Любомирської [28, с. 199]. Цей автопортрет перед 1948 р. вже належав її синові Єжи Любомирському, який у 1951 р. продав його др Кловісу (G.H.A. Clowes), а родина останнього у 1959 р. передала шедевр до Індіанопольського музею мистецтва (Indianapolis Museum of Art) (Індіанополіс, штат Індіана, США), де він і зберігається (Clowes Pavilion, акцесійний номер С10063) [33; 34].

Найправдоподібніше, саме цей автопортрет з колекції Гарновських у серпні 1944 р. вивезли німці (разом з іншими творами мистецтва) з резиденції генерал-губернатора Ганса Франка на Вавелі в Кракові до замку в Сіхів (Seichau) коло Явора, а потім до Баварії [28, с. 199].

5 січня 1940 р. сім'я Станіслава й Анни Незабітовських звернулася листовно до керівництва Національного закладу ім. Оссолінських прийняти на депозит меблі (антики), картини, гравюри, порцеляну і т. п. з їхнього помешкання на вул. Хжановської, 5 (теперішній II-й поверх, вул. М. Вербицького), з яких більшість мали велику мистецьку й пам'яткову вартість [5, арк. 118]. 15 січня голова Комісії по охороні пам'ятників культури Петро Панч і директор Оссолінеуму Єжи (Юрій) Борейша, покликаючись на цей лист, звернулися до голови Червоноармійського райвиконкому м. Львова тов. Скринського з проханням повідомити їх про час зняття печаток з цього майна, щоб представник від Бібліотеки Оссолінеуму «міг відібрати музейні цінності» [5, арк. 116, 117]. На сьогодні ми не маємо інформації, яка б підтвердила надходження до бібліотеки цієї колекції.

6 січня 1940 р. відкрили скриню й кіш з написом «Depozyt spadkobierców ś. p. Włodzimierza Świeżawskiego», в якому знайдено невпорядковані папери, окремі номери газет, книжки та ін. друки. Вони стосувалися родини Сьвєжавських, зокрема, громадської діяльності Адама й Ванди Сьвєжавських [5, арк. 149]. Наступний аркуш справи містить недатований перелік картин, які належали Адаму Сьвєжавському і були записані у «Ks[ięgu] wpł[ywu]...» (книгу надходжень) Музею Оссолінеуму*.

Після того** (про що свідчать номери книги надходжень) п. Станкова з Рутовських подарувала Музею Оссолінеуму 9 творів живопису***.

* Портрет чоловіка з пірначем, олія (Ks. wpł. 10738); Портрет чоловіка в мундирі з червоним коміром (10739); Портрет дами у сукні з декольте з перлинами на шії (10740); Портрет дами в чепчику (10741); Бідермаєрівський настінний годинник з музикальною скринькою у золотих рамах (без номера); Портрет дами в чепчику, мініатюра (10742) [5, арк. 150].

** Список не датовано.

*** Виживальський, Портрет Тадеуша Рутовського, олія (10743); Краєвид італійської Кампанії, олія (10744); Товариська сцена I, олія (10745); Товариська сцена II, олія (10746); Портрет чоловіка з гофрованим коміром, олія (10748); Портрет старшого чоловіка з гофрованим коміром

9 січня 1940 р.* від редакції, вочевидь колишньої, суспільно-літературного тижневика «Sygnały» до дирекції Оссолінеуму з проханням прийняти редакційні матеріали, рукописи та кореспонденцію, які зберігались у редакції часопису на вул. Гауке Босака, 12 (тепер — вул. Тютюнників), звернувся редактор Кароль Курилюк [5, арк. 171]. 15 січня складено протокол про те, що Роман Лютман 12 і 13 січня 1940 р. прийняв пачки архіву часопису «Sygnały», який після впорядкування поміщено у три коробки**. В акті передачі від 14 лютого 1940 р. бібліотеки НЗіО до складу ЛфБАН УРСР серед рукописів теж згадано «архіви й збірки» «ред[акції] час[опису] «Sygnały» [15, с. 54].

10 січня 1940 р. до НЗіО передав свою міцкевичівську колекцію Александр Семкович*** — колишній власник переплетної майстерні у Львові на вул. Пекарській, 13, сам чудовий інтролігатор. Він просив зберігати його колекцію як окрему цілість [5, арк. 151]. Того ж дня він був прийнятий на роботу до Оссолінеуму [28, с. 46], а незабаром, уже у ЛфБАН УРСР, був одним з основних організаторів міцкевичівської виставки [28, с. 96].

У січні 1940 р. Ружа Лукасевич, вдова професора Владзімежа (помер у 1924 р.), яка проживала на вул. Оборони Львова, 15 (тепер — частина вул. Дорошенка), передала до Оссолінеуму цінну колекцію картин «старшої школи» і польських майстрів, зброї, порцеляни,

---

на шії, олія (10747); Ст. К. Батовський, Портрет дами (пані Руговської ?), олія (10749); Натюрморт з дівчинкою зліва, олія (10750); Портрет старшого пана, рис. олівцем (10751) [5, арк. 154].

* У документі помилково «1939» рік.

** У першій пачці були газетні витинки, рисунки, друки, окремі номери часописів, у другій — рукописи й машинописи, у третій — кореспонденція редакції за 1932–1939 рр., а також адміністративні документи за 1937–1939 рр. [5, арк. 172].

*** А. Семкович проживав на вул. Кадецькій, 4 (тепер — вул. Героїв Майдану). Міцкевичівська колекція складалась з бібліотеки (близько 4 000 томів), гравюр і медалей (медальйонів). Містила усі видання творів А. Міцкевича і переклади його творів іншими мовами, те, що стосується культу Міцкевича — відозви, програми, справи пам'ятників та ін., збірку часописів часів Міцкевича, витинки з польських та ін. часописів, які стосувалися Міцкевича. Мала власний екслібрис [25, с. 428].

старих меблів, тканин та різних старожитностей [5, арк. 63-65]. Як подає Е. Хвалевік, цю колекцію родина подарувала Національному музеєві у Кракові [25, с. 426]. Заповіт, вочевидь, не виконано, і колекція наприкінці січня опинилась у Музеї Оссолінеуму.

30 січня 1940 р. по Академії наук УРСР підписано наказ про створення Львівської філії Бібліотеки Академії наук УРСР. Від цього дня, за розпорядженням віце-президента АН УРСР Чернишева, присланий з Києва Яків Зайкін тимчасово виконував обов'язки директора ЛфБАН УРСР [10, арк. 16]*.

Ще 17 січня 1940 р. тодішній директор Оссолінеуму Єжи Бореїша уповноважив працівників колишнього Музею ім. Любомирських С. Городиського та С. Бобовського для відбору предметів**, подарованих Музею [5, арк. 21]. Йшлося про твори мистецтва і пам'ятки Адольфа Бруніцького [5, арк. 18-20]***. Самі ж книжки з бібліотеки Константина Бруніцького, які були у приміщенні Промислового музею на вул. Гетьманській в кількості близько 1 000 томів (потрапили в музей із вул. Технічної, 2 [15, с. 175]), а це переважно французька белетристика (невписана до інвентаря і неоправлена), а також книжки, записані в інвентарі майна К. Бруніцького під ч. 1325, 1327, 1328, 1329, 1335, 1348 до 1507. 27 березня 1940 р. їх «перебрано» до відділу комплектування ЛфБАН УРСР [5, арк. 22-24]. Загалом кількість томів з бібліотеки барона Бруніцького становила близько 3 000 томів французької та англійської літератури, а також кілька стародруків [16, арк. 110].

Зберігся звіт від 5 лютого 1940 р. побіжного огляду Поторицької бібліотеки Дідушицьких, який склав працівник бібліотечного відділу Франц Пайончковський. Перегляд відбувався у колишньому палаці Дідушицьких (вул. Куркова, 15, тепер — вул. Лисенка) в

---

* 10 жовтня 1940 р. директором ЛфБАН УРСР став Ілля Зеленко [28, с. 77].

** Відомо, що мистецькі речі зі «Збірок Константина Бруніцького»: 34 картини, 13 рисунків, 6 мініатюр, 81 гравюра на кінець квітня 1940 р. вже перебували у відділі західноєвропейського мистецтва Львівської державної картинної галереї [15, с. 68].

*** Про долю музейних колекцій «Збірок Константина Бруніцького» йшлося 26 листопада 1939 р. на засіданні Комісії по охороні пам'ятників культури при Тимчасовому управлінні по Львівській області [15, с. 7].

присутності коменданта Пермякова*. Пайончковський там знайшов: інвентар, доведений до 10 300 позиції, інвентар альбомів (без позначення номерів), інвентар латинського відділу (без позначення номерів), алфавітний картковий каталог у двох коробках. Бібліотека займала шість приміщень, з яких два були сховищем (складом) — (книжки поставлені на полицях за сигнатурами) у хорошому стані. У трьох наступних залах стояли порожні шафи, де раніше зберігалися рукописи, забрані до міського архіву (за Хвалєвіком, 334 од. зб.), а також гравюри, і шафи з книжками Поторицької бібліотеки. Крім того, в шафах і на підлозі лежали книжки з приватної бібліотеки Дідушицьких, які розмістив тут швейцар Дзядош. Він же переніс зі стриху до бібліотечних приміщень великий стос рукописних матеріалів (інвентарі маєтків, люстрації воєводств і староств з минулих віків). В останній залі стояло шість шаф, які замикалися, зокрема, одна — з архівом Дідушицьких (кореспонденція), одна — з різними девоціоналіями**, чотири — з книжками зі штампом Поторицької бібліотеки, або зовсім без штампів. Пермяков погоджувався видати книжки лише за листом директора ЛфБАН УРСР з підписом і печаткою та за листом товариша секретаря Облспілки (в колишньому Будинку Воєводства) Дрілля [5, арк. 48]. Ще 26 листопада 1939 р. на засіданні Комісії по охороні пам'ятників культури при Тимчасовому управлінні у Львівській області було прийнято рішення про негайне перенесення бібліотеки Дідушицьких. У лютому 1940 р. звідси до ЛфБАН УРСР перевезли від 20 000 до 30 000 вцілілих томів [31, к. 3, 8]. Безцінні стародруки Дідушицьких перевозили під проливним дощем, тому вони зазнали пошкоджень і втрат [30, с. 222].

Але ще до перевезення частину збірок з вул. Куркової вже вивезли і розпорошили (докладніше про це невідомо). Частина скринь з дипломами потрапила до монастиря Бернардинів, а частина

* Можливо, йдеться про коменданта будинку — колишнього палацу Дідушицьких. За недатованим зверненням т. в. о. директора ЛфБАН УРСР Я. Зайкіна до Комісії по охороні пам'ятників культури «звернувся телефонічно комендант будинку до Львівської Філії Бібліотеки Академії Наук УРСР, щоби негайно забрати книжки», оскільки «будинок перебирає військо яке потребує для себе бібліотечне приміщення» [5, арк. 49].

** Девоціоналії (нім. Devotionalien) — дрібні предмети релігійного культу: медальйончики, хрестики, вервиці і т. п.

документів — до монастиря Домініканів [31, к. 212-213] (після війни, під час евакуації польських католицьких релігійних громад зі Львова, ці матеріали опинилися в Польщі).

Розподіл Поторицької бібліотеки розпочався у червні 1940 р. під керівництвом мистецтвознавця Тадеуша Маньковського* на вул. Оссолінських, 11, де містився підрозділ Концентрації (до жовтня 1940 р. входив до відділу комплектування), — тісному й брудному двокімнатному приміщенні (вхід — у II-му подвір'ї). Частину бібліотеки Дідушицьких залишено у відділі концентрації, стародруки (XV–XVIII ст.) віддано до відділу стародруків, решту книжок, зважаючи на їхній зміст, розподілено поміж іншими відділами й кабінетами. Рукописи передано до відділу рукописів, графічні колекції — до відділу мистецтва. Скриньки карткового каталогу перевезли до відділу рукописів теж не всі: деякі з них були порожні й пошкоджені, ще в інших картки були перемішані. Цей неповний картковий каталог було перенесено до відділу рукописів [31, к. 210-213]. З Музею АН УРСР з вул. Рутовського (Природничий музей, що на вул. Театральній, 18) до відділу рукописів потрапила колекція фотографій і особиста кореспонденція Дідушицьких. Кореспонденцію долучено до Архіву Дідушицьких, а світлини — «до Кабінету Штуки» ЛфБАН УРСР**. Частина триплетів, призначених на обмін, було вислано до Москви й Києва.

* Т. Маньковський у звіті про роботу відділу комплектування ЛфБАН УРСР за другий квартал 1940 р. згаданий як співробітник цього відділу від 1 червня 1940 р., куди він, очевидно, перейшов з Культурно-історичного музею Оссолінеуму (колишній Музей ім. Любомирських) після його закриття у ЛфБАН УРСР [15, с. 72]. 13 вересня 1940 р. Я. Зайкін підписав наказ, у якому Кабінет мистецтв «перетворювався» у відділ мистецтвознавчої літератури, керівником якого призначався М. Гембарович [15, с. 86]. Очевидно, М. Гембарович перевів у цей відділ свого приятеля Т. Маньковського, оскільки у звіті відділу комплектування за вересень 1940 р. прізвище останнього вже відсутнє.

** За переліком, з Музею на вул. Рутовського тоді передано: знимки візитові — 270 шт., знимки візитові 9x14 — 9 шт., знимки «габінетові» — 396 шт., знимки «габінетові» великі 109 шт., «табльо» — 8, 9 альбомів, 5 малих альбомів, 1 медаль гр. Дідушицького, 1 «скриньку» листів Дідушицьких [5, арк. 50].

10 лютого 1940 р. т. в. о. директора ЛфБАН УРСР Я. Зайкін (на двох копіях документа його прізвище не зазначене) уповноважив «тов[ариша] проф[есора] Боднара Івана, тов[ариша] проф[есора] Інгляота Степана і тов[ариша] Чуму Ярослава до одержання Бібліотеки митрополита Шептицького» [5, арк. 162, 163]. Очевидно, в документі йдеться про передачу до ЛфБАН УРСР бібліотеки колишнього «Студіону», яка тоді була розміщена у двох будинках — старому, на вул. Петра Скарги, 2а, і новому, побудованому заходами самого Митрополита на вул. Петра Скарги, 2б, з'єднаному переходом (нині — вул. Озаркевича, 2). У старому будинку бібліотека займала велику залу й коридор, у новому — 10 кімнат [15, с. 45] (нараховувала від 60 000 до 70 000 томів). В останньому вона зберігалася до 1946 р. [11, с. 252].

15 лютого 1940 р. у Станіславіві (тепер — Івано-Франківськ) помер відомий літературознавець Михайло Мочульський, а вже 21 лютого т. в. о. директора звернувся до вдови покійного Ольги Сильвестрівни Мочульської* зі словами співчуття і водночас з проханням «передати на певних умовах архів і бібліотеку» М. Мочульського до ЛфБАН УРСР. Для полегдження цієї справи з нашої бібліотеки відрядили тодішнього керівника відділу комплектування Ярослава Чуму [5, арк. 114]. Перед тим планувалося передати бібліотеку М. Мочульського Львівському університету**, але 29 лютого Я. Зайкін виписав О. Мочульській, яка мешкала у Станіславіві на вул. Собіського, 38, посвідчення, що книжки з її бібліотеки є власністю ЛфБАН УРСР [5, арк. 112]. 9 березня він

---

* Її батько Сильвестер Вояковський, парох у с. Богданівка біля Підволочиськ, доводився рідним братом Марії Сильвестрівни Грушевської (дружини історика Михайла Грушевського).

** Зберігся текст телеграми Я. Зайкіна до О. Мочульської в Станіславів (вул. Собіського, 38) з його підтримкою прохання академіка М. Возняка передати бібліотеку покійного Львівському університету [5, арк. 111]. Напевно, якась частина бібліотеки потрапила у той час до університетської бібліотеки, оскільки вже після війни 23 червня 1945 р. М. Возняк (тоді зав. кафедри української літератури ЛДУ ім. І. Франка) звернувся до заступника директора з адміністративної частини академічної бібліотеки у Львові повернути книжки, які були вивезені під час німецької окупації з кабінету укр. літератури ЛДУ ім. І. Франка, а серед них — книжки зі штампами «З книг Мочульського» [15, с. 323].

ще раз подякував їй «за зичливе відношення до Філіалу Бібліотеки Академії Наук, зокрема за пожертвування цілої й величавої бібліотеки і архіву Вашого чоловіка для Бібліотеки А. Н.» і повідомив, що співробітник бібліотеки Ярослав Гуска приїде при кінці місяця за бібліотекою та архівом [5, арк. 113]. 27 квітня 1940 р. архів М. Мочульського вже був серед незаінвентаризованих рукописів (депозитів) у відділі рукописів колишнього НТШ [15, с. 186].

22 лютого 1940 р. директор ЛфБАН УРСР доручив Іванові Боднару та Адамові Харшевському приймання «збірок разом з бібліотечним уладженням по проф. Розвадовським», які знаходились на вул. Цловій, 3 (тепер — вул. Римлянина П.) [5, с. 140]. Я. Зайкін 4 березня 1940 р. (в документі його прізвище не вказане) доручив Стефану Городиському, який працював у колишньому Музеї ім. Любомирських при бібліотеці, «приймання і перевезення картин і інших мистецьких предметів з вул. Цлової, 3 до Філії Бібліотеки Академії Наук УРСР у Львові» [5, арк. 216]. Вочевидь, йдеться тут про колекцію економіста та ендецького діяча професора Яна Розвадовського. 29 лютого завідувачеві дому на вул. Цловій, 3 дирекція ЛфБАН УРСР видала посвідку, про те, що вона «перебрала до своїх схоронищ бібліотеку професора Розвадовського разом із 6 полицями» [5, арк. 141]. Книгозбірня складалась з 5 000 томів з історії, суспільних наук, літератури, а також рукописів його власних праць, які були передані до відділу рукописів [15, с. 175]. 8-13 березня 1940 р. історик і колишній директор Сілезького інституту в Катовіцах Роман Лютман розпакував архів Розвадовських [5, арк. 142], виокремивши архівні матеріали, які він тимчасово впорядкував і на які склав перелік (Spis tymczasowy Archiwum Rozwadowskich (spis teczek) [5, арк. 143-144]). Предметами музейної вартості з колекції професора зацікавилися Мечислав Гембарович і Тадеуш Маньковський і передали їх до бібліотечного Музею (колишнього Музею ім. Любомирських). Інші предмети, які не мали вартості, та особисті документи членів родини Розвадовських, знайдені серед архівних матеріалів, після порозуміння з Єжи Борейшою (у документі він названий тов. директором), повернуто родині [5, арк. 142]. 16 березня директор (у копії документа його підпису нема) уповноважив Т. Маньковського та Андрія Рибіцького «до відібрання і перевезення предметів і

об'єктів мистецтва з помешкання Розвадовського при вул. Цдової ч. 3, а саме двох скринь старих фарфурів, до Музею Філії Академії Наук УРСР у Львові» [5, арк. 145].

12 березня 1940 р. директор ЛфБАН УРСР доручив працівникові музею Ю. (Єжи) Гавротові «відібрання музейних збірок від Залеских, вул. Технічка 10» [5, арк. 52], а 14 березня 1940 р. наказав відомому львівському історику мистецтва, правникові за освітою Тадеушу Маньковському та поетові Андрію Рибіцькому відібрати й перевезти «предмети і об'єкти мистецтва» з помешкання Феліції Кшечунович (очевидно, вдова Валеріана Кшечуновича) з вул. 3 Мая, 4 (тепер — вул. Сікових Стрільців) [5, арк. 56, 57]. Копія недатованого звернення до Комісії по охороні пам'ятників культури повідомляє про наявність в її помешканні двох шаф «цінних книжок» і «готовість перебрати ці книжки до своїх схоронищ» [5, арк. 59]. З інших документів відомо, що цього року до ЛфБАН УРСР надійшла бібліотека Кшечуновичів — близько 4 000 томів суспільно-політичної літератури, а також стародруків [15, с. 89, 110, 177]. Була це колекція власника великої нерухомості Валеріана Кшечуновича (1870–1945), де були також рукописні документи, які стосувалися економічних питань, і французька література XVIII ст. у цінних палітурках [15, с. 177].

19 березня 1940 р. заступник директора Бібліотеки АН УРСР у Києві Ілля Зеленко звернувся з офіційним листом до т. в. о. директора ЛфБАН УРСР Я. Зайкіна, в якому заакцентував увагу на статті Л. Городського «Там, де були ієзуїти», вміщену трьома днями раніше у газеті «Комуніст», в якій йшлося про бібліотеку «Хирівської Академії ієзуїтів»*. І. Зеленко запропонував негайно прийняти цю бібліотеку [5, арк. 203]. Я. Зайкін, відповідаючи на лист, повідомив, що йому відомо про статтю Городського, оскільки останній бував в Академічній бібліотеці і ділився звітками як про хирівську бібліотеку, так і про свою статтю ще до її появи друком. Як інформував Я. Зайкін далі, секретар Обкому партії в Дрогобичі товариш Сердюк розпорядився перевезти хирівську бібліотеку до Дрогобича і передати місцевому Педагогічному інституту. Далі повідомляв, що «ми цієї справи так не залишимо»

---

* Йдеться про бібліотеку Виховного закладу єзуїтів з Баковиць під Хировом.

і «що у Львові, як і на периферії, є багато бібліотек, яких слід сконцентрувати. Ми в цьому переводимо багато роботи, але в порівнянні з тим, що нада зробити, це ще дуже мало. Тільки тепер нам стане троха легше, бо переводим влад стареньку грузову машину, котру ми одержали» [5, арк. 204]. У плані роботи відділу рукописів ЛфБАН УРСР на II квартал 1940 р. одним з пунктів є спровадження до відділу рукописів, «що знаходяться в Захисті Єзуїтів у Хирові біля Старого Самбора» [15, с. 64]. У квітні* 1941 р. директорів Державної обласної бібліотеки в Дрогобичі Долгову з ЛфБАН УРСР було надіслано листа, який замість директора підписав Тишик і керівник відділу комплектування І. Боднар. У листі висловлено подяку за інформацію про книги з монастиря Єзуїтів у Хирові і повідомлено, що незабаром до Дрогобича приїде представник бібліотеки, щоб на місці обговорити подальшу долю хирівської книгозбірні. Далі читаємо: «книги з XV–XIX вв. ми заберемо за Вашим дозволом до своєї бібліотеки, а новіші видання непридатні для Вас заберемо до свого спецфонду» [5, арк. 205]. Однак тоді не вдалося перевезти книги до ЛфБАН УРСР, але під час німецької окупації в листопаді 1941 р. директор III відділу Staatsbibliothek Lemberg Володимир Дорошенко згадував у статті, опублікованій у «Краківських вістях», що «багато вартісного пропало у відомім замку в Підгірцях, в майнах Павликовських у Медичі, в монастирі єзуїтів у Хирові» [15, с. 165], а також, що «чимало лиха накоїли також різні мародери, що шибали по цілій Західній Україні й надуживаючи свого становища та лякаючи і так уже переляканих громадян своїм військовим уніформом, грабували публичні й приватні збірки. Тут треба згадати про одного такого типа — старшого лейтенанта — Ореста Ровінського, що служив у Львові в політуправлінні 6-ої сов[єтської] армії та співробітничав у «Звезде Советов». Він визбирував ніби-то для бібліотеки відділу по всіх усядах книжки й рукописи головню історичні — мовляв, для порученої йому праці з історії Зах. України. Він бушував і у Львові і в Чернівцях і скрізь на провінції, в Галичині й Буковині та на Волині, хапаючи й вивозячи всяку всячину. По втечі Ровінського зі Львова в його помешканні знайшли чимало пограбованих книжок — з університетської бібліотеки в Чернівцях, із

* Документ зареєстровано 12 квітня 1941 р.

«Студіону» у Львові, з **Хирова** [виділення наше. — *Р. Дз.*], з Медики (з бібліотеки Павликівських) тощо. Але більшу частину він устиг переслати або перевезти ще завчасу до Москви» [15, с. 167-168]. У 1942 р. Обласну бібліотеку в Дрогобичі сконфіскувала німецька поліція безпеки, а потім Головне управління бібліотек у Генеральній Губернії планувало вивезти її до Staatsbibliothek Lemberg. Однак у липні 1943 р. перевезено тільки книгозбірню езуїтів з Хирова — близько 1 400 томів стародруків і рукописів переважно теологічного змісту [28, с. 171].

4 квітня 1940 р. Іван Боднар* поінформував т. в. о. директора ЛфБАН УРСР Якова Зайкіна про те, що цього дня він отримав бібліотеку відомого політичного, громадського і кооперативного діяча, поета й публіциста Остапа Луцького**, «приміщену в трьох шафах до схоронищ Бібліотеки Академії Наук УРСР» [5, арк. 67]. Мешкав О. Луцький за адресою: вул. Богуславського, 14 (тепер — вул. Лукіяновича) [17, арк. 57]. Книгозбірня складалась з близько 2 000 томів наукової літератури з економіки й кооперації та різних журналів [8, арк. 7; 16, арк. 69-71, 111; 31, к. 8-9].

6 квітня 1940 р., за дорученням Комісії по охороні пам'ятників культури у Львові від 30 березня 1940 р., дирекція ЛфБАН УРСР «перебрала до своїх схоронищ» 7 скринь різних книжок, які склав у Музеї мистецького промислу (Промисловий музей) у Львові Ян Вибрановський з Обри коло Познаня. Книжки передав директор Музею Ксаверій Півоцький, а приймав І. Боднар [5, арк. 26-28]. У цих скринях містилося близько 5 000 томів польської і французької художньої літератури [16, арк. 111].

18 квітня 1940 р. працівники ЛфБАН УРСР підтвердили, що у Львівському державному історичному музеї (пл. Ринок, 6) зберігається «около 450 примірників театральних творів, около 70 театральних вивісок та 5 пачок переписки». З бажанням «перебрати згадані збірки до своїх схоронищ» звернувся директор ЛфБАН УРСР

* За наказом № 19 «по Філіалу Бібліотеки Академії Наук УРСР у Львові» від 29 березня 1940 р. замість звільненого з роботи Ярослава Чуми був призначений т. в. о. керівника відділу комплектування [10, арк. 46].

** «2 жовтня 1939 р., вночі в помешканні О. Луцького по вул. Пулавського [адреса помилкова. — *Р. Дз.*] був зроблений обшук, а сам господар з[а]рештований і висланий у Котлас Архангельської області» [13, с. 325].

до Комісії по охороні пам'ятників культури у Львові за відповідним «зарядженням» [5, арк. 173]. За актом про надходження з концентрації до ЛфБАН УРСР «поодиноких бібліотек і книгозбірок» на 5 жовтня 1940 р. в Академічній бібліотеці вже знаходилась книгозбірня Історичного музею (близько 10 000 томів) — стародруки, театральні рукописи з цензорськими замітками, театральні афіші [15, с. 89]. За річним звітом у 1940 р. з Історичного музею привезли 15 000 томів [15, с. 110].

19 квітня 1940 р. І. Боднар «перебрав» з помешкання, очевидно, правника Юстина Шведзіцького у Львові (вул. Обертинська, 8; тепер — вул. Зарицьких) «два куфри книжок» [5, арк. 161]. Було там майже 1 000 томів правничої літератури [15, с. 88, 109, 175].

24 квітня 1940 р. І. Боднар прийняв з бібліотеки проф. Александра Патайдля (вул. Стрийська — «bloki miejskie» [15, с. 175] «біля тисячки книжок до схоронищ» ЛфБАН УРСР [5, арк. 124]. Були це книги науково-педагогічного змісту [15, с. 88]. За іншим актом, цього ж дня І. Боднар перебрав «з бібліотеки гром. Янковського около 400 книжок в одній скрині». За іншими документами, у цій скрині було 600 книжок художньої і наукової польської літератури [15, с. 88, 109]. Книжки одержано від Улентовської з Янковських (вочевидь, дружини), яка проживала на вул. Набеляка, 23 (тепер — вул. Котляревського) [15, с. 175].

30 квітня 1940 р. заступник директора ЛфБАН УРСР Володимир Дорошенко звернувся до голови райвиконкому м. Городка з офіційним листом, в якому йшлося про те, що «У адвоката Лонгина Озаркевича, що проживав у Городку, у власному будинку в ринку, коло костьола, була збірка книжок, рукописів, фотограф[ій] і поштових марок, яка має чималу цінність для науки». Далі він зазначив, що, оскільки Озаркевич і його донька Оксана Бірецька були виселені з Городка, то «в інтересах збереження цієї збірки для науки» передати її Академічній бібліотеці у Львові, «а до часу передачі забезпечити її цілість». Про те, коли можна було забрати колекцію, просив повідомити телефоном або листом на адресу бібліотеки [5, арк. 120]. За «Протоколом Першого засідання Вченої Ради Львівської Філії Бібліотеки Академії наук УРСР від 26.VII.1940 р.» відомо, що на засіданні виступив Кирило Студинський з пропозицією «негайно забрати з Городка бібліотеку Озаркевича, яка

там нищиться» [4, арк. 5]. З місячних звітів керівника відділу комплектування Івана Боднара відомо, що за бібліотекою Л. Озаркевича до Городка працівники відділу так і не вибралися... Лонгин Озаркевич (1859–1940) був відомим адвокатом у Городку. Син священика, політичного і громадського діяча, літератора й посла у Віденський парламент Івана Озаркевича з Белелуї, брат лікаря Євгена, священика Володимира (одруженого з Ольгою Рошкевич), письменниці Наталії Кобринської та Єроніми (в заміжжі за географом, істориком та економістом Григорієм Величком). У 1939 р. старого і хворого Лонгина Озаркевича разом з дочкою Оксаною і зятем Костем Бірецьким заарештували й вивезли в Московію, де вони й загинули [7].

За свідченнями Романа Горака, будинок адвоката пограбували московські окупанти. Але деякі речі історичної ваги, зокрема портрети, було врятовано. «Тепер вони зберігаються у Національному музеї у Львові. Цілком знищено й бібліотеку Л. Озаркевича, яка була гордістю Городка. У ній, крім колекцій рідкісних книг, знаходилися рукописи Маркіяна Шашкевича, Миколи Устияновича, Антона Любича-Могильницького, Івана Озаркевича та багатьох письменників пізнішої доби — Івана Франка, Леся Мартовича, Василя Стефаника, Софії Морачевської, Ярослава Окуневського та інших» [9].

13 травня 1940 р. Я. Зайкін звернувся до Комісії по охороні пам'ятників культури видати розпорядження про готовність бібліотеки прийняти матеріали Мадейського* з вул. Я. Стшемя, 6 (тепер — вул. Менделєєва Д.), відомого у Львові професора Ролуєра, який мешкав на цій же вулиці під 9-м номером, відомого історика-правника й автора праць з історії української церкви Вячеслава Заїкіна з вул. Петра, 25 (тепер — вул. Мечникова І.), громадського діяча, професора гімназії та архіваріуса Івана Шендрика з вул. Потоцького, 14 (тепер — вул. Чупринки), вже згаданого В. Паньківа, який проживав на вул. Генінга, 16 (тепер — вул. Харківська) і тоді вже був заарештований. За всіма цими адресами зберігалися «цінні книжки, рукописи і знімки» [5, арк. 51]. З інших документів відомо, що у II чвертьріччі 1940 р. до ЛфБАН УРСР вже були перевезені бібліотеки В. Заїкіна [2, арк. 2],

* У Хвалевіка — Матейський Казимир. Його бібліотека містила книжки з історії мистецтва і права. Мала власний екслібрис [25, s. 426].

І. Шендрика [2, арк. 2; 4, арк. 4] (архів останнього також зберігається в ЛННБ України ім. В. Стефаника). Що ж стосується німецького професора Роляуера, то, за словами В. Дорошенка, він виїхав до Німеччини, а бібліотека пішла «на паливо під час суворой зими 1939–1940 року» [15, с. 167]. У справі є недатоване звернення директора ЛфБАН УРСР Я. Зайкіна до Райфінвідділу Сталінського району м. Львова з проханням «видати для бібліотеки книжки, рукописи і фотографії з колишньої квартири гр. Володимира Панькова». Речі мав отримати Володимир Дорошенко [5, арк. 123]. У «списі незінвентаризованих рукописів (деPOSITIV) від 1939 р.» відділу рукописів колишньої бібліотеки НТШ, який склала М. Деркач, також згадано збірку В. Паньківа [15, с. 183].

28 травня 1940 р. до відділу комплектування ЛфБАН УРСР від Ольги Ростворовської, яка проживала у Львові на вул. Шайнохи (нині — вул. Банківська) надійшло 13 скринь книжок [5, арк. 146]. В акті від 5 жовтня 1940 р. вже фігурує, вочевидь помилково, 15 скринь з майже 5 000 книжок польської мистецької літератури [15, с. 89]. Належали ці книжки графу Казимиру Ростворовському з Грегорова [15, с. 176].

13 червня 1940 р. відомий мовознавець, голова Інституту суспільних наук академік Михайло Калинович звернувся до голови Комісії по охороні пам'ятників культури Петра Панча з тим, щоб передати ЛфБАН УРСР книжки і рукописи, які зберігалися в колишньому Національному музеї у Львові (вул. Мохнацького, 42, тепер — вул. Драгоманова), який на тоді вже став частиною Львівської державної картинної галереї [5, арк. 179], а через чотири дні, «згідно з бажанням президента Академії Наук УРСР тов. Богомольця і академіків Калиновича, Студинського і Возняка», з проханням «видати відповідне зарядження» до цієї Комісії звернувся директор ЛфБАН УРСР Я. Зайкін [5, арк. 180]. На 2 серпня 1940 р., як засвідчує лист директора Львівської державної картинної галереї Іларіона Свенціцького, Академічній бібліотеці у Львові вже було передано 18 233 позиції «по веденому списку» [5, арк. 181]. І. Свенціцький, якщо судити зі збережених документів, книги передавав вельми неохоче, так що ще в лютому 1941 р. дирекція ЛфБАН УРСР (вже за нового директора І. Зеленка) «для перебрання книг з бібліотеки б[увшого] Національного Музея» призначила

комісію з трьох осіб: Антона Генсьорського*, Григорія Гануляка та Івана Боднара. Комісія мала право «до технічної праці покликати» й інших працівників бібліотеки [5, арк. 183]. 24 травня 1941 р. Зеленко від імені дирекції ЛфБАН УРСР звернувся до Обласного відділу народного мистецтва в особі тов. Литвиненка з проханням передати «з Картинної галереї (б[увшого] Українського Національного музею)» до бібліотеки: книги (старі й нові друки), літературні й історичні архіви, документи і грамоти, рукописи, карти, ноти «та всі інші предмети, що мають зв'язок з друкованим або писаним словом а мають історичну або літературну цінність» [5, арк. 184]. Очевидно, ці матеріали так тоді й не були передані, — документів про це не виявлено**. Відомо, що архівні матеріали з Львівського державного музею українського мистецтва були вилучені лише у жовтні 1951 р. [19, с. 95], а книжкові й тиражні видання вилучались унаслідок численних заходів упродовж 1947–1953 рр. [19, с. 97]. Вилучення, без сумніву, відбувалися й надалі.

18 червня 1940 р. до «схоронищ» ЛфБАН УРСР з вул. Пекарської, 18 — колишньої власності Поліграфічного Товариства, перевезено «один повний віз книжок (між ними 18 рукописів і трохи стародруків)» [5, арк. 189, 190], всього близько 1 000 книжок [15, с. 111].

У другому кварталі 1940 р. до ЛфБАН УРСР було перевезено книжки з бібліотеки Польського педагогічного товариства [15, с. 73]. На двох возах було близько 3 000 книжок і журналів педагогічного змісту [15, с. 88], їх перевозили з вул. Зіморовича, 17 (тепер — вул. Дудаєва), які там були «приміщені в 3 (трьох) шафах і одній купі на столі» [5, арк. 191].

1 липня 1940 р. директор ЛфБАН УРСР Я. Зайкін звернувся до Комісії по охороні пам'ятників культури у Львові з листом, в якому повідомляв, що в «Словіті Перемишлянського району був жіночий монастир, а в ньому цінний архів того монастиря». Оскільки

* Так у документі. Має бути — Генсьорського.

** Від 6 липня до 1 серпня 1940 р. працівники відділу комплектування ЛфБАН УРСР Пантелеймон Хитра і Григорій Гануляк займалися перевезенням матеріалів до сховищ бібліотеки (стародруків, рукописів, періодики, бібліотеки «Академічного Дому», бібліотеки поета Б. І. Антонича) з Національного Музею (тоді відділу українського мистецтва Львівської державної картинної галереї) [15, с. 126-130].

монастир «розв'язаний» і архів залишився без належного нагляду, дирекція ЛфБАН УРСР заявила «готовність перебрати цей архів з огляду на його історичну і культурну вартість» і просила видати потрібне розпорядження [5, арк. 196]. У звіті про роботу відділу комплектування за серпень 1940 р. відзначено, що цього місяця з колишнього монастиря Василянок у Словіті привезено піввоза архіву [15, с. 86]. Під час німецької окупації Марія Деркач, керівник відділу рукописів III відділу Державної бібліотеки у Львові, звітуючи про діяльність структурного підрозділу за березень 1943 р., відзначила Архів зі Словіти як одну з дев'яти частин відділу рукописів. Пачка з архівом тоді зберігалась у Музеї Баворовських [15, с. 216]. Тепер ці документи зберігаються у ЦДІА України у Львові.

У липні 1940 р.* Я. Зайкін звертався до цієї ж Комісії, інформуючи про те, що в Крехові біля Жовкви розміщена «дуже цінна і старинна бібліотека монастиря Василян. Згадана бібліотека опечатана Обласним відділом НКВС». Дирекція ЛфБАН УРСР просила передати її «до схоронищ Львівської Філії Бібліотеки А. Н. УРСР і виеднати дозвіл зняти печатки» [5, арк. 195]. Володимир Дорошенко в листопаді 1941 р. у статті «Бібліотеки й архіви на Зах[ідній] Україні за большевицького панування» писав, що під час радянської окупації «пропали архіви й бібліотеки цілої низки українських василянських монастирів у краю, з яких найбільшою втратою є прецінний крехівський архів» [15, с. 165]. У «Довідці» про працю Комітету по охороні пам'ятників культури за серпень–жовтень 1940 р. вказано, що «в часах переміни влади постраждали рухомі пам'ятники культури, а саме поміщицькі й монастирські архіви, бібліотеки та галереї так, що Комітетові в більшості випадків доводилося констатувати або їх повний загин (Крехів) або рятувати тільки їх залишки від остаточної заглади» [15, с. 93]. Проте якісь рукописи з Крехова, очевидно, вдалося перевезти до відділу рукописів ЛфБАН УРСР, оскільки в звіті про роботу цього відділу за травень 1941 р. відзначено, що працівник Казимир Гебултовський відокремив «рукописи василянських бібліотек у Крехові й Жовкві» [15, с. 120].

---

* Документ зареєстровано 29 липня 1940 р.

У 1940 р. (число й місяць у документі не вказані) ЛфБАН УРСР одержала від академіка Кирила Студинського «цінний дар» — «ціле листування (більше як 3.000 листів)», яке упорядковував невідомий нам «спеціальний працівник», очевидно, у відділі української літератури — колишній бібліотеці НТШ. Серед листів «знайшлася там дуже цікава опінія знаного і заслуженого польського діяча та політика Гната Дашинського про Івана Франка». Про це писав до редакції газети «Вільна Україна» у Львові, з проханням опублікувати цю звістку, т. в. о. директора ЛфБАН УРСР П. І. Самілов [5, арк. 155]. Але у Протоколі Першого засідання Вченої Ради ЛфБАН УРСР від 26 липня 1940 р. її директор Я. Зайкін «повідомив, що академік Кирило Йосипович Студинський подав свій дуже цінний архів до Бібліотеки» [15, с. 77]. Це листування цього ж року упорядковувалося у «відділі українських рукописів» бібліотеки [15, с. 112, 115]. Під час німецької окупації, за звітом Марії Деркач, керівника відділу рукописів III відділу Державної бібліотеки у Львові, про діяльність структурного підрозділу за березень 1943 р., архів К. Студинського зберігався там в окремій шафі [15, с. 216]. Тепер він зберігається у ЦДІА України у Львові.

Недатоване звернення Самілова до Комісії по охороні пам'ятників культури повідомляє про знаходження у палаті Голуховських на вул. Красіцьких, 1 (тепер — вул. Огієнка) цінної книгозбірні колишнього власника палацу і про готовність Академічної бібліотеки її прийняти [5, арк. 44]. У палаці на той час уже перебувала військова частина. Ще 26 листопада 1939 р., на засіданні Комісії схвалено написати листа до керівника Палацу піонерів тов. Коваленка, в якому повідомити, «що в палаці Голуховських, зайнятому під палац Піонерів, є музейні цінності (картини, бібліотеки, архів, медалі, порцеляна, меблі)», а також просила «вжити всіх заходів для їх збереження і допустити нашого інспектора від Музеїв Володимира Мих. Панькова до ознайомлення з тими цінностями» [15, с. 8]. Відомо, що десь у кінці квітня, можливо, й швидше, мистецькі твори (88 картин, 3 бронзові плакети (барельєфи), 1 різьба, 74 гравюри з колекції

Голуховських* вже були передані до відділу західноєвропейського мистецтва Львівської державної картинної галереї [32, к. 19]. Що ж стосується книжкових колекцій, — то їм пощастило менше... Відомо, що 25, 26 і 29 червня 1940 р. працівник відділу комплектування ЛфБАН УРСР Пантелеймон Хитра навідувався до військової частини в колишньому палаці Голуховських, але, вочевидь, безуспішно. У переліку привезених бібліотек до ЛфБАН УРСР книгозбірня Голуховських відсутня [15, с. 110-111]. У статті директора Бібліотеки НТШ у Львові Володимира Дорошенка про стан бібліотек та архівів під час радянської окупації, опублікованій у листопаді 1941 р. в газеті «Краківські вісті», є згадка, що бібліотека «понищилася» [15, с. 166]. Однак сподіваємося, що певна частина книг все-таки збереглася.

Вочевидь, не вся інформація у статті В. Дорошенка достовірна, оскільки поруч зі згадкою про знищення бібліотеки Голуховських, згадується як знищена і бібліотека з палацу Потоцьких (вул. Коперніка, 17), куди перенесено Палац піонерів. За недатованим

* Мініатюри в переліку відсутні. Однак зберігся список портретних мініатюр з колекції Голуховських: «*ad L. p. 3870. Gołuchowski A G Miniatury*: 1. Th. Zäsche, Portret chłopca z białym krawatem; 2. Boilly, Portret kobiecy; 3. Portret Zofii Gołuchowskiej; 4. Portret Agenora Gołuchowskiego w wieku chłopięcym; 5. Portret Wincentego Gołuchowskiego; 6. Rinn L. Portret Agenora Gołuchowskiego; 7. Suchy A. pinx., Portret Mieczysława Gołuchowskiego; 8. Suchy A. pinx., Portret Artura Gołuchowskiego; 9. Hummel, Portret Wojciecha Gołuchowskiego; 10. Desenclos, Portret Agenora Gołuchowskiego; 11. Kment, Portret Agenora Gołuchowskiego; 12. Isabey, Portret mężczyzny; 13. Portret Joachima Murata; 14. Portret Stanisława Leszczyńskiego; 15. Lickerbourg, Portret St. Leszczyńskiego; 16. Portret Letycji Bonaparte (?); 17. Portret króla Murata; 18. Portret cesarzowej Józefiny; 19. Daubigny, Portret Józefowej Bonaparte; 20. Relikwiarz z relikwiami św. Alojzego (obsztytu perłami)» [5, арк. 45]. Як нам повідомила працівниця теперішнього Інституту досліджень бібліотечних мистецьких ресурсів ЛННБ України ім. В. Стефаника Лариса Купчинська, за що висловлюємо їй щирі подяку, з поданого списку у фондах Інституту зберігаються позиції: 13. Portret Joachima Murata. (Belliard Z. Murat. 1827; літографія; Інв. № 30520); 14. Portret Stanisława Leszczyńskiego. (Варшава, 1825; літографія; Інв. № 3341); 18. Portret cesarzowej Józefiny. (Б. р.; літографія; Інв. № 4781).

зверненням директора ЛфБАН УРСР Я. Зайкіна до Комісії по охороні пам'ятників культури, відомо, що в Палаці піонерів і школярів знаходилась тоді «дуже цінна бібліотека, колись власність графа Потоцького». Оскільки «ані піонерам ані школярам» вона не була потрібна, ЛфБАН УРСР просила видати доручення на перебрання книжок [5, арк. 134]. 28 червня 1940 р. дирекція ЛфБАН УРСР звернулася до дирекції «Палати Піонерів і Школярів», з проханням «передати до її схоронищ бібліотеку Потоцьких, в якій знаходяться дуже цінні рукописи. Стародруки та наукові книги великої вартости». Отримати бібліотеку був уповноважений Пантелеймон Хитра [5, арк. 133].

Відомо, що в липні 1940 р. до ЛфБАН УРСР було привезено близько 1 000 книжок (в т. ч. стародруків) з палацу Потоцьких [15, с. 111, 125-128]. За іншим документом — актом від 5 жовтня 1940 р., в якому йдеться про надходження з концентрації книжок і колекцій до ЛфБАН УРСР, — до неї «прибули» «36) Бібл[іотека] гр. Потоцького, біля 1500 томів» [15, с. 89] і «53) «Бібліотека з палати піонерів, біля 300 книжок» [15, с. 90].

Цього ж місяця директор ЛфБАН УРСР Я. Зайкін звернувся до Укрнафтокомбінату у Львові з проханням передати Академічній бібліотеці «книги, що мають научну вартість» Науково-технічного нафтового видавництва, яке тоді перебувало у стані ліквідації [5, арк. 170]. Документів, які б підтвердили цю передачу, не виявлено.

У відділі рукописів зберігаються також цікаві документи про намагання ЛфБАН УРСР «перебрати до своїх схоронищ у Львові книжки і рукописи кол[ишньої] фундації ім. Перля* в

---

* «Известный еврейский писатель Иосиф Перль (1773–1838), один из самых выдающихся деятелей еврейского просвещения, беллетрист, ученый и вольнодумец-вольтерьянец, оставил после себя богатейший архив и библиотеку, которая в течение многих лет пополнялась сыном И. Перля. В архиве находятся рукописные произведения, имеющие неопределимое значение для истории еврейской литературы и культуры. Некоторые из этих рукописей были несколько лет тому назад опубликованы львовским исследователем Израилем Вайнлезом, и его публикация явилась подлинным научным открытием, потому что она дала возможность совершенно по новому осветить начальный период новой еврейской литературы. Но многие рукописи из архива И. Перля остаются

Тернополі»*. Вести переговори у цій справі від імені ЛфБАН УРСР було доручено старшому бібліотекарю єврейського відділу др. Вайлю Лейбі Ісаковичу [5, арк. 125]. З його звіту про відрядження до Тернополя відомо, що на той час «збір книжок Перля» було перенесено з давнього приміщення «До сутерин будинку Обл[асної] Бібліотеки». Книжки лежали розкидані і непорядковані, а також багато їх пропало під час перенесення. За інвентарем, як підтверджує звіт, нараховувалось 1 314 «номерів» гебрійських друків, друків іншими мовами (переважно німецькою) було 2 227. Крім того, знаходилось там багато рукописів, а також гебрійських друків з середини XVI ст. [5, арк. 128].

Тернопільський ОблВНО погоджувався на передачу (лист від 6 червня 1940 р.) «бібліотеки Перля» при умові наявності відповідного розпрядження Наркома Освіти УРСР [5, арк. 127]. З відповідним листом 12 червня 1940 р. директор ЛфБАН УРСР Я. Зайкін звернувся до Народного комісара освіти С. Бухала [5, арк. 129]. Але справа чомусь загальмувалась і лише 31 травня 1941 р., вже за керівництва директора ЛфБАН УРСР Іллі Зеленка, правління Союзу радянських письменників звернулося до президента Академії наук УРСР Олександра Богомольця з проханням вжити термінові заходи для збереження цінного архіву й бібліотеки Й. Перля. Лист цей за підписом секретаря президії Союзу радянських письменників Олександра Фадєєва розглядався на засіданні Президії АН УРСР 4 червня 1941 року [5, арк. 130]. Лише 12 червня 1941 р. Нарком Освіти УРСР С. Бухало зобов'язав завідувача Тернопільського ОблВНО «передати всю літературу бібліотеки Перля бібліотеці Академії Наук УРСР» [5, арк. 132]. Через 10 днів розпочалася

до сих пор неопублікованими, и среди них два романа Перля, антиклерикальные произведения М. Лефина и др. Первостепенное значение имеет также библиотека, включающая уникальные издания, много инкунабул, ценнейший фонд рукописей (в том числе рукопись на пергаменте 15 столетия — «Море невухим» Маймонида)» (з листа правління Союзу радянських письменників СРСР до президента АН УРСР О. Богомольця від 31 травня 1941 р.) [5, арк. 130].

* За Е. Хвалевіком, Бібліотека жидівської школи ім. Перля (першої віросповідної школи у давній Австрії, заснованої у 1815 р.) володіла найбагатшою в Галичині збіркою гебрійських праць [26, s. 236].

німецько-московська війна і книжки однієї з найбагатших єврейських бібліотек Галичини так і не потрапили до ЛфБАН УРСР. Відомо, що під час німецької окупації на початку липня 1941 р. вона викликала значне зацікавлення німецької СД* [23, с. 137].

У справі фігурує недатована «посвідка», яку підписав директор Я. Зайкін, про те, «що бібліотека покійного проф. Івана Гвальберта Павліковського (8 шаф) по вул. Калечої ч. 2 [тепер — вул. Каліча Гора] являється майном Філії Бібліотеки Академії Наук і в коротким часі буде перевезена до приміщення Бібліотеки по вул. Оссолінських 2» [5, арк. 122]. Зі звіту І. Боднара знаємо, що у вересні 1940 р. привезено до ЛфБАН УРСР з бібліотеки «Павліковського і тов. (8 шаф і стіл)» — всього 5 возів книжок [2, арк. 6].

Окрему групу в справі становлять документи з клопотаннями дирекції ЛфБАН УРСР про передачу до її фондів як львівських, так і провінційних покинутих приватних книгозбірень, інформація про подальшу долю яких відсутня. Очевидно, більшість з них загинула у вирі Другої світової війни.

Так, приблизно у березні** 1940 р. Я. Зайкін звернувся до Комісії по охороні пам'ятників культури з проханням дозволити ЛфБАН УРСР «перебрати до своїх схоронищ» книжки з львівських приватних бібліотек: 1. Анського, вул. Соняшна, 23 (тепер — вул. Куліша); 2. Борохова, вул. Сикстуська, 24 (тепер — вул. Дорошенка); 3. Ахва, вул. Скарбківська, 4 (тепер — вул. Лесі Українки); 4. Бнеї Бріт, вул. 3 травня (тепер — вул. Січових Стрільців); 5. Клуб Абрагамовича, вул. Старозаконна, 11 і 18 (тепер — вул. Удатного М.); 6. Дім бездомних, вул. Старотандетна, 2 (тепер — вул. Мулярська). Як йдеться далі у проханні, «книги з цих бібліотек є замкнені, лежать без пожитку, а в нашій бібліотеці можуть бути корисні для ширшої публіки» [5, арк. 7]. Книги з цих книгозбірень так і не потрапили тоді до фондів Академічної бібліотеки. Остання, згадана в документі бібліотека з вул. Старотандетної, знаходилась у Домі суспільної помочі ім. Руни Рейтманової з освітньою бібліотекою [12]. Йдеться про колишню бібліотеку

---

* Служба безпеки СС.

** Датуємо за структурою наступного документа, який зберігається у цій же справі.

Клари Райслер*, фонд якої (майже 60 000 книжок різними європейськими мовами [3, *арк. 3-4*]) у 1940 р. став основою згаданої вище Бібліотеки Шевченківського району м. Львова [12, *с. 3*]. Тут зберігались книжки Біфона (видання 1788 р.); рідкісні примірники старих видань творів Вольтера; невеликі, естетично виготовлені томики творів Гете, Гейне; розкішні, у шкіряній оправі Шекспірівські трагедії, твори Бальзака, Золя, Мопассана, Дікенса [22]. 25 і 30 жовтня 1940 р.** з бібліотеки Шевченківського району на вул. Старотандетній, 2а (тепер — вул. Мулярська) було привезено до ЛфБАН УРСР певну кількість книжок. Бібліотека зобов'язувалась «виміняти їх на рівну кількість томів і брошур зі своїх дублетних фондів» [5, *арк. 166, 167*]. Не знаємо, чи обмін відбувся, але з інших документів відомо, що тоді до фондів ЛфБАН УРСР привезено два вози книжок [15, *с. 97, 111, 133, 134*] в кількості 2 000 томів [15, *с. 111*].

Про деякі приватні та громадські книгозбірні, які тоді мали б потрапити до фондів ЛфБАН УРСР, оскільки бібліотека клопоталася про їх одержання, відомостями не диспонуємо. Так, Зайкін у недатованому зверненні до Облліту м. Львова просить передати до ЛфБАН УРСР львівські бібліотеки: 1) єврейських студентів філософії (вул. Станислава, 5); 2) «Культурліш» (пл. Бенедиктинська, 1); 3) Ляндава (вул. Рутовського, 23 П поверх) [5, *арк. 55*].

8 березня 1940 р. Я. Зайкін висловив подяку завідувачу Відділу Народної освіти в Бучачі за те, що він свого часу подбав «про забезпечення бібліотеки гр[афа] Баденія в селі Коропець над Дністром» і висловив надію, що бібліотека і надалі буде забезпечена від втрат, доки ми не вишлемо свого відпоручника, який перевезе бібліотеку з Коропця до Львова [5, *арк. 8*].

---

* Клара Райслер заснувала «Освітову бібліотеку». Крім неї, на кінець 1939 р. (на той час книгозбірня вже існувала 7 років) у бібліотеці було двоє працівників «т. Райслер і Вольф». Завідувач Бібліотечного сектору Відділу Народної освіти при Тимчасовому управлінні Львівської області В. Ткаченко залишив К. Райслер на посаді завідувача, а бібліотеку було взято на державний кошторис. Установа обслуговувала тоді переважно біженців, у ній вели курси української мови [3, *арк. 3-4*].

** Датуємо за датою реєстрації (25.10.1940 р. і 30.10.1940 р.) на копіях недатованих розписок.

Львівська академічна бібліотека отримала також повідомлення від голови сільради Скали над Збручем тов. Шварцмана повідомлення про бібліотеку Голуховських, яка знаходилась, очевидно, у місцевому палаці графа. Збереглась недатована подяка директора ЛфБАН УРСР голові скалецької сільради з проханням «видати всі потрібні зарядження, щоби книжки цієї бібліотеки зберігти до цього часу, поки не буде могла їх перевезти до Львова» [5, арк. 46]. Документів про передачу бібліотек графа Бадені з с. Коропець та родини Голуховських зі Скали до Львова не виявлено.

Вочевидь, не потрапив також до фондів ЛфБАН УРСР «збір книжок» Богдана Ставничого зі Стрия, який він, покидаючи місто, надав до розпорядження львівській академічній бібліотеці. Про книгозбірню Б. Ставничого 12 червня 1940 р. згадував у своєму листі директор ЛфБАН УРСР Я. Зайкін до жителя Стрия Д. Дзьоби, в помешканні якого на той час вона зберігалась (м. Стрий, вул. Сталіна, 53) [5, арк. 153].

У лютому 1941 р.* директор ЛфБАН УРСР І. Зеленко звертався до дирекції Миської бібліотеки в Боршеві Тернопільського району з проханням передати до Академічної бібліотеки у Львові «злишні» книжки за радянські видання з дублетного фонду. Просив також «занятися опакуванням і висилкою тих книжок» [5, арк. 165]. Чи вислано тоді книжки до ЛфБАН УРСР, нічого не знаємо.

Цінною є недатована машинописна копія документа** з початку 1941 р., в якому йдеться про отримання ЛфБАН УРСР від Львівської державної картинної галереї творів графіки, які були передані до галереї з різних львівських музейних інституцій. Так, зі збірок колишньої Поторицької бібліотеки Дідушицьких до ЛфБАН УРСР передано 1 944 одиниці графіки (з них 522 фотографії), зі збірок Музею мистецького промислу — 2 111 од. зб., зі збірок Костянтина Бруницького — 219 од. зб., зі збірок Леона Пінінського — 44 од. зб., зі збірок Сковронського — 5 од. зб., зі збірок Вибрановського — 28 од. зб., зі збірок Голуховських —

---

* Датуємо за датою реєстрації (10.02.1941 р.) на копії документа.

** Документ датуємо за його структурою, аналогічною до наступного від 28 січня 1941 р., який підписав І. Зеленко.

59 од. зб. Всього було передано 4 409 од. зб. та 8 рукописів. У документі вказуються інвентарні номери, якими була позначена більшість переданих творів [5, арк. 176]. 28 січня 1941 р. ЛфБАН УРСР знову одержала від галереї шість графічних творів [5, арк. 177].

28 березня 1941 р. І. Зеленко в листі до дирекції бібліотеки Львівського політехнічного інституту дякує їй «за дар, котрий помітно побільшив наші книжкові фонди» [5, арк. 186]. Книжки, які «відступлено» Академічній бібліотеці у Львові, не входили «в обсяг наук та заінтересувань, репрезентованих Інститутом» [5, арк. 185].

Значними були передачі до ЛфБАН УРСР і від бібліотек середніх шкіл міста Львова. Так, зі школи на вул. Підвальній десь у жовтні 1940 р. Академічна бібліотека перебрала архів і близько 800 книжок [5, арк. 187], а 9 січня 1941 р. від середньої школи № 12 на вул. Личаківській, 37 — 500 книжок [5, арк. 188].

Отже, частина документів, яку ми проаналізували, підтверджує думку, що ретроспективні фонди ЛфБАН УРСР найбільше поповнилися саме у 1940 р. (в часи директорування Я. Зайкіна), у початковий період функціонування Львівської академічної бібліотеки, — період, на жаль, досить бідний на документальні матеріали.

1. *Антонюк І.* Функція музичних творів в сучасній реконструкції історії культури (на прикладі нотних колекцій з архіву бібліотеки ЛНМА ім. М. В. Лисенка) / *Ірина Антонюк* // Музикознавчі студії : зб. статей / М-во культури і туризму України, Львів. нац. муз. академія ім. М. Лисенка. — Львів : Сполом, 2007. — С. 143-148. — (Наукові збірки Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка ; Вип. 16).
2. Відділ комплектування. Місячні звіти про роботу відділу за 1940 р. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, спр. 10. — 12 арк.
3. Відомості про роботу бібліотек міста Львова і Львівської області за 1939–1940 роки // ДАЛО. — Ф. Р-163 (Львівський обласний відділ народної освіти. Обласний відділ народної освіти, м. Львів, 1939–1940 рр.), оп. 1, спр. 53. — 210 арк.
4. Вчений секретар. Протоколи засідання Наукової Ради, 2 січня 1940 р. – 23 грудня 1940 р. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, спр. 6. — 58 арк.

5. Документи і матеріали про надходження до Львівської філії Бібліотеки АН УРСР книжкових, архівних та музейних колекцій і про видачу депозитів окремим особам, 1939–1940 рр. (справа в опрацюванні) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. — 236 арк.
6. *Дорошенко В.* Бібліотеки й архіви на Зах[ідній] Україні за большевицького панування / *В. Дорошенко* // Краківські вісті : [щоденник]. — 1941. — 9 листоп. (№ 250). — С. 2.
7. Євген Озаркевич — біографія (до 150-річчя з дня народження) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ult.lviv.ua/index.php?newsid=1507>. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 14 січ. 2015 р.
8. Звіти ЛНБ АН УРСР за 1940, 1948 роки. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. — Ф. 9, оп. 1, спр. 3896/8. — 37 арк.
9. Історико-краєзнавчий нарис *Романа Горака* «Городок» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://gorodok.lviv.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=23&Itemid=98#zmist. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 14 січ. 2015 р.
10. Канцелярія. Накази № 1-146 по бібліотеці, 2 січня 1940 р. – 31 грудня 1940 р. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, спр. 2. — 183 арк.
11. *Кривенко М.* Бібліотека «Студіону» у Львові: переміщення книжкових та рукописних колекцій (1940–1947) / *Маргарита Кривенко* // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника : [зб. наук. праць]. — Львів, 2005. — Вип. 13. — С. 247-267 : іл.
12. *Кривенко М.* Оаза у Краківському передмісті / *Маргарита Кривенко* // Просвіта. — 1995. — 23 верес. (чис. 16). — С. 3.
13. *Лукаsevич М.* Остап Луцький / *М. Лукаsevич* // Українські кооператори (історичні нариси). — Львів : Коопосвіта, 1999. — Кн. 1. — С. 315-326.
14. Львівська галерея мистецтв. Хроніка 1907–1947 / Львівська Галерея мистецтв ; [авт.-упоряд. *Н. Філевич*]. — Львів, 2007. — 138 с. : іл. — До століття від дня заснування.
15. Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника: переміщення і втрати фондів. Т. 1 (1939–1945) : зб. док. і матеріалів / [упоряд.: *Галина Сварник* (керівник), *Роман Дзюбан*, *Маргарита Кривенко* та ін.]; передм. *Романа Дзюбана* ; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника, Наук.-дослід. відділ іст. колекцій. — Львів, 2010. — L, 565 с. — (Джерелознавча серія).
16. Матеріали до історії Львівської бібліотеки АН УРСР м. ін. до діяльності у 1939–1941 рр. // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. — Ф. 9, оп. 1, спр. 302. — 237 арк.

17. Облікові картки дійсних членів товариства з прізвищами на літери «А–Л», «М–Я», 1939 р. // ЦДІА України у Львові. — Ф. 309 (НТШ), оп. 1, спр. 384. — 57 арк.
18. *Осадиця О.* Специфіка формування нотного фонду [Відділення «Палац мистецтв ім. Тетяни та Омеляна Антоновичів»] / *Ольга Осадиця* // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника : зб. наук. праць / НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника. — Львів, 2010. — Вип. 2 (18). — С. 65-85.
19. *Посацька Д.* Втрачене: 1941, 1947–1953 роки : Вилучення книг бібліотечного фонду, архівних і рукописних матеріалів з Національного музею у Львові / *Данута Посацька* // Літопис Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького (Львів). — 2010. — № 7 (12). — С. 92-111.
20. *Смірнов Ю.* Діяльність Комісії з охорони пам'яток культури у Львові в 1939–1940 роках / *Юрій Смірнов* // Галицька брама. — 2009. — № 7/9. — С. 30-32.
21. *Тэсс Т.* «Ossolineum» / *Татьяна Тэсс* // Известия. — 1940. — 15 март. (№ 61).
22. *Хоржельський Д.* Бібліотека і її читачі / *Д. Хоржельський* // Вільна Україна. — 1941. — 22 берез. (№ 68). — С. 6.
23. Biblioteki naukowe w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939–1945 : wybór dokumentów źródłowych = Wissenszafliche Bibliotheken im Generalgouvernement in den Jahren 1939–1945 : Ausgewählte Quellendokumente / Polskie Towarzystwo Bibliologiczne ; wybór i oprac. *A. Mężyńskiego* przy współpracy *H. Łaskarzewskiej*. — Warszawa, 2003. — 540 s.
24. *Chiron-Mrozowska A.* Króla Stanisława Augusta kolekcja miniatur / *Anita Chiron-Mrozowska*. Zamek królewski w Warszawie // Rocznik Historii Sztuki. — Warszawa : Nerion, 2004. — T. 29. — S. 121-142.
25. *Chwalewik E.* Zbiory Polskie. Archiwa, biblioteki, gabinety, galerje, muzea i inne zbiory pamiątek przeszłości w ojczyźnie i na obczyźnie w porządku alfabetycznym według miejscowości ułożone / *Edward Chwalewik*. — Warszawa ; Kraków : Wyd-wo J. Mortkowicza, T-wo wydawnicze w Warszawie, 1926. — T. 1. — 490 s.
26. *Chwalewik E.* Zbiory Polskie. Archiwa, biblioteki, gabinety, galerje, muzea i inne zbiory pamiątek przeszłości w ojczyźnie i na obczyźnie w porządku alfabetycznym według miejscowości ułożone / *Edward Chwalewik*. — Warszawa ; Kraków : Wyd-wo J. Mortkowicza, T-wo wydawnicze w Warszawie, 1927. — T. 2. — 560 s.

27. *Fenczak A. S.* Krasieczyn — nowe gniazdo rodowe kodeńskiej linii książąt Sapiehów w latach 1835–1903 / *August S. Fenczak* // Kardynał Adam Stefan Sapieha : środowisko rodzinne, życie i dzieło / Południowo-Wschodni instytut naukowy w Przemyślu ; Praca zbiorowa pod red. *Stanisława Stepnia*. — Przemyśl, 1995. — S. 43-58.
28. *Matwijów M.* Zakład Narodowy imienia Ossolińskich w latach 1939–1946 / *Maciej Matwijów*. — Wrocław : T-wo Przyjaciół Ossolineum, 2003. — 350 s. : il.
29. *Matwijów M.* Zbiory rękopiśmienne Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie w latach 1939–1946 / *Maciej Matwijów* // Czasopismo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. — Wrocław, 1999. — Zesz. 10. — S. 211-241.
30. *Oppenauer-Śreniowska K.* Lwowskie Ossolineum w latach 1939–1941 / *Krzyszyna Oppenauer-Śreniowska* // Zeszyty Historyczne. — Paryż : Instytut Literacki, 1993. — S. 216-223.
31. Papiery Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie dotyczące zbiorów bibliotecznych z lat 1939–1946 // ZNiO (Wrocław). — Ręk. 17066/II. — 272 k.
32. Papiery Zbigniewa Hornunga związane z pracą w Państwowej Galerii Obrazów we Lwowie w latach 1939–1944 // ZNiO (Wrocław). — Ręk. 17184/II. — 100 k.
33. Rembrandt van Rijn's self portrait with a beret. c. 1629 Museum of Art, The Clowes Fund Collection, Indianapolis [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rembrandtpainting.net/slf_prtrts/gorget.htm. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 11 трав. 2015 р.
34. Self-Portrait (Rembrandt, Indianapolis) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Self-Portrait_%28Rembrandt,_Indianapolis%29. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 11 трав. 2015 р.
35. *Szybka B.* Z dziejów biblioteki Sapiehów w Krasieczynie / *Beata Szybka* // Kardynał Adam Stefan Sapieha : środowisko rodzinne, życie i dzieło / Południowo-Wschodni instytut naukowy w Przemyślu ; Praca zbiorowa pod red. *Stanisława Stepnia*. — Przemyśl, 1995. — S. 59-64.
36. Zbiory rękopisów w bibliotekach i muzeach w Polsce / oprac. *Danuta Kamolowa* przy współdziałaniu *Teresy Sieniackiej*. — Warszawa : Biblioteka Narodowa, 2003. — 564 s. : il.